

DARGINLAR

Dağıstan'da yaşayan
müslüman bir topluluk.

Avarlar'ın Zdih, Gazi-Kumuklar'ın Akuşa, Kumuklar'ın Dargı adını verdikleri Darginlar Lezgi kabilelerinden biri olup içlerinde tarihte önemli roller oynamış olan Haytaklar ile (Kaytaklar) Kübeciler'in de bulunduğu pek çok alt gruba ayrılmışlardır. Dağıstan'ın orta bölgesinde Derbend'in kuzey taraflarında yaşayan ve kendileri için Sutkur adını kullanan Darginlar Tabasaran, Agul, Lak, Avar ve Kumuklar'a komşudurlar ve Sergokale, Akuşa, Levaşi, Kaitag ve Dakhadayev şehirlerindeki nüfusun çoğunluğunu oluştururlar. Levaşi ve Tzudahar şehirlerinde Avar ve Laklar'la, Kaitag bölgesinde ise Kumuk ve Kaytaklar'la karışık halde yaşamaktadırlar. Dağıstan'daki kabilelerin en büyüklerinden biri olan Darginlar'ın nüfusu 1926'da 108.963, 1979'da 287.282 idi; bugün ise tahminen 300.000 civarında olup halkın çoğunluğu kırsal alanlarda, sadece % 21,3'ü (1970) şehirlerde oturmaktadır. Ekonomik alanda halkın ekseriyeti hayvancılık, sebze ve meyve yetiştiriciliği ile demircilik, kuyumculuk gibi el sanatlarıyla uğraşmaktadır.

XI. yüzyıldan itibaren müslümanlaşmaya başlayan Darginlar'ın XVI. yüzyıla gelindiğinde İslâmiyet'i tamamen benimsemiş oldukları anlaşılmaktadır. Bugün Şii İmâmiyye mezhebine mensup Kuruş ve Miskinci kasabaları dışında kalan Darginlar'ın bütünü Şâfiî'dir.

Darginlar'ın konuştuğu dil, Lezgi dilinin bir lehçesi olan ve Kafkas dillerinin kuzeydoğu koluna giren Dargice olup bu da başlıca yedi ağıza ayrılmaktadır. Bunlardan Khürkili yüksek yaylalardakiler, Tzudakhar tüccar ve sanatkârlar tarafından, Akuşa da kültür, din ve ticaret çevrelerinde konuşulmaktadır. Bu dil üzerinde Arapça, Farsça ve Türkçe'nin yanı sıra Rusça'nın da büyük etkisi olmuştur. Halkın çoğunluğu ana dillerinin dışında Rusça'yı da konuşabilmektedir; idare ise resmî işlerde bu dili kullanmaktadır. Bugün ilk öğretim Dargice yapıldığı gibi bazı radyo ve televizyon programları, gazete ve dergilerle çeşitli kitaplar bu dilde yayımlanmaktadır.

Dargin dilinde XX. yüzyıla gelinceye kadar yazılı bir edebiyat ortaya çıkmamış ve edebiyat daha çok ağızdan ağıza dolaşan halk şiirleriyle varlığını sürdür-

müştür. Yazılı edebiyatın ilk eserlerini de dinî konulu şiirler oluşturmuştur.

XX. yüzyılın başlarında Arap harfleriyle yazılan Dargin dili 1920'de, bu dile uyarlanmış kırk üç harfli yeni bir Arap alfabesine kavuşmuşsa da 1928'de Latin, 1938'de Kiril alfabesine geçilmiştir.

Darginlar hakkında ilk bilgileri X. yüzyıl Arap tarihçileri vermişlerdir. Kafkaslar'ın müslümanlar tarafından fethedilmesinden sonra Darginlar'ın yaşadıkları bölgenin güneybatısında bugünkü Kubaçi kasabasının çevresinde, merkezi Kale-Kureys olan Haytak Üsumiliği adıyla bir beylik kurulmuştur. Darginlar'ın bir kolu olan Haytaklar'ın siyasi önderlerine "Üsumi" veya "Üsmi" deniyordu ve bunların hâkimiyeti altında bulunan Darginlar'ın diğer kabileleri, Gazi-Kumuklar'ın başkanları olan "şemhal"lere bağlı bulunuyorlardı. 1586 tarihli bir belgeye göre Üsumiler, Osmanlılar'ın Kafkas harekâtı sırasında onların yanında yer almışlardı (Kızıoğlu, s. 313). XVI ve XVII. yüzyıllarda Darginlar'ın toprakları Haytak Üsumiliği ile Akuşa, Üsala-Tabun, Makhala-Tabun ve Khürkili Tabun kabilelerinin oluşturdukları bir federasyona bölünmüştü. Bu federasyonun idaresini Akuşa kadısı yürütüyordu. Ruslar'ın XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Kafkaslar'a yönelik faaliyetleri sırasında birçok Dağıstan hanlığı gibi Üsumiler, Darginlar ve Akuşa kadılığı Osmanlı yanlısı bir siyaset takip etti. 1768 ve 1787 Osmanlı-Rus savaşları sırasında bunlar Osmanlı safında yer aldılar (BA, HH, nr. 11.656; BA, Cevdet-Hariciye, nr. 4990); daha sonra da Osmanlılar'a bağlı olarak Ruslar'la mücadelelerini sürdürdüler. 1813 tarihli bir belgede, Osmanlı Devleti'ne bağlılık bildiren beyler arasında Tarku (Dargı) Hanı Mehdi Şemhal, Kaytak hâkimi Âdil Üsumi, Akuşa Kadısı Hacı Muhammed'in adı da geçmektedir (BA, HH, nr. 44.645-N). Özellikle Üsumiler'in liderliğinde toplanan kuvvetlerin sayısı 80.000 dolayındaydı (BA, HH, nr. 48.968). Bunlar 1814'ten sonra da mücadelelerini sürdürdüler; ancak Ruslar kısa bir müddet sonra bölgeyi ele geçirdiler ve üsumilik idaresini kaldırarak (1819) Darginlar'ın topraklarını Rusya'ya bağlı bir idarî bölge (okrug) haline getirdiler. Darginlar'ın da yer aldığı Dağıstan'da Rus idaresine karşı çeşitli ayaklanmalar olduysa da bunlar başarı kazanamadı. Özerk Dağıstan'da Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin kurulması üzerine Darginlar bu cumhuriyetin içinde kaldılar. Bu statüleri bugün de devam etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, HH, nr. 11.656, 44.645-N, 48.968; BA, Cevdet-Hariciye, nr. 3866, 4990, 9076; *Osmanlı Devleti ile Kafkasya, Türkistan ve Kurum Hanlıkları Arasındaki Münasebetlere Dâir Arşiv Belgeleri*, Ankara 1992, s. 5-6, 68-70; J. F. Baddeley, *The Russian Conquest of the Caucasus*, Calcutta 1908, s. 132-134; Şerafettin Erel, *Dağıstan ve Dağıstanlılar*, İstanbul 1961, s. 43-44; Fahrettin Kızıoğlu, *Osmanlıların Kafkas-Elleri'ni Fethi (1451-1590)*, Ankara 1976, s. 310-311, 313-315; Ronald Wixman, "Daghestanis", *Muslim Peoples*, I, 212; Shirin Akner, *Islamic Peoples of 7th Soviet Union*, London 1986, s. 143-147; A. Bennigsen — C. Lemercier, *el-Müslimüne'l-mensiyü'n fi'l-itihâdi's-Suwyti* (trc. Abdülkâdir Döleli), Beyrut 1409/1989, s. 124; Mustafa Butbay, *Kafkasya Hatıraları* (haz. A. Cevdet Canbulat), Ankara 1990, bk. İndeks; Sema Işıktan, "1787-1792 Osmanlı Rus Harbi Sırasında ve Sonrasında Osmanlı Devletinin Dağıstan Hanları ile Münasebetleri", *Kafkas Araştırmaları*, I, İstanbul 1988, s. 34-35; "Dargı", *TA*, XII, 307-308; "Dargı Edebiyatı", a.e., XII, 308; Ch. Quelquejay, "Darghin", *EI²* (İng.), II, 141-142; "Darghin", *GSE*, VII, 109-110.

RIZA KURTULUŞ

DARIDERE

Bulgaristan'ın güneyinde
bugünkü adı Zlatograd olan
eski bir Osmanlı kasabası.

Yunanistan sınırına 7 km. uzaklıkta, Doğu Rodop dağlarının ulaşımı güç ormanlık bir bölgesinde, Kartal dağının altında deniz seviyesinden 550 m. yükseklikteki derin ve uzun bir vadide, iki küçük çayın birleştiği noktada yer almaktadır. Osmanlı hâkimiyeti döneminde kurulmuş olup 1430'larda tesis edilen Edirne Muradiye Camii ve İmareti vakıflarına ait köylerden oluşan bir idarî birimin merkezi iken daha sonra Gümüllince kazasına bağlı bir nahiye, XIX. yüzyılda da Darıdere, Akpınar (bugün Bjäl Izvor) ve Şahin (Bugün Yunanistan'da Ekhinos) adlı üç nahiye ile yirmi yedi köyü bulunan bir kaza merkezi haline gelmiştir. Birkaç cami, medrese ve tekkenin bulunduğu Darıdere ve Şahin, bölgenin önemli İslâmî merkezleri arasında yer alır. Ayrıca burası, XIX. yüzyılda ve XX. yüzyıl başlarında Maden (Madan) ile birlikte bölgede hıristiyan nüfusun yaşadığı yegâne yer olma özelliğini de taşımaktaydı.

1931'de ortaya çıkarılan ve Aynaroz'da Athos dağındaki manastırda muhafaza edilen sahte olması muhtemel bir tarihî not defterine göre, "Darıdere kazasının bütün köyleri 1661 tarihinden önce tamamen hıristiyan Bulgarlar ile meskûn olup kasaba merkezi Belovido-

vo adını taşıyordu. IV. Mehmed'in 21. saltanat yılında 1661'de Doğu Rodoplar'daki bütün Bulgar nüfusun din değiştirmesi yolunda emir verildi, böylece Belovidovo'nun bir kısmı ve köylerinin çoğu İslâmlaştırıldı. I. Mahmud'un saltanatı sırasında 1705 (!) ilkbaharında Anadolu'dan Türk kolonileri gelerek bölge halkını zorla İslâmlaştırdılar, çoğunu da öldürdüler. Bu köyler arasında Niznets ve Perunovo bulunuyordu. Niznets'in adı sonradan Şahin, Perunovo'nunki ise Elmalı olarak değiştirildi". Gerçek bir tarih kaynağı niteliği taşımayan bu not defterindeki bilgilerin yanlış olduğu bazı Bulgar tarihçileri tarafından belirtildiyse de söz konusu bilgiler yaygın şekilde kullanıldı ve yerleşti. Buna karşılık bölgenin ve Daridere'nin gerçek tarihi, Osmanlı tahrir defterlerinden 1516'dan itibaren sağlıklı olarak takip edilebilmektedir.

Daridere yöresindeki iskân eski çağlara kadar iner. Şimdiki kasabanın bulunduğu yerde Trakyalılar'ın milâttan önce III-I. yüzyıllardaki yerleşmelerinin izlerine rastlanmıştır. Trakyalılar'ın küçük bir grup halinde, maden bakımından zengin olup şimdi terk edilmiş olan birçok maden yatağının bulunduğu bu bölgeye geldikleri belirtilmektedir. Kasabanın 3 km. kuzeybatısında Maden'e giden yol üzerinde, içinde XII. yüzyıldan XV. yüzyıla kadar çeşitli tarihlerde imal edilmiş eşyalara da rastlanan bir Ortaçağ mezarı bulundu. Müslüman Çatak köyünde (bugün Preseka) yapılan kazılarda ise kilise kalıntıları ortaya çıkarıldı. Büyük bir müslüman köyü olan Uzundere'de de (şimdi Nedelino) iki ayrı yerde "kaursko grobe" (kâfir mezarları) denilen, üzerinde ilkel şekilde haç işareti kazılmış bir taş bulunan mezarlar vardır. Bütün bunlar, Osmanlı öncesi ve erken Osmanlı döneminde bölgenin çeşitli yörelerinde hıristiyanların yaşadığını gösterir. Rumeli'nin fethi ve iskânı sırasında XIV. yüzyıldan itibaren binlerce Yörük cemaatinin Gümülcine ile İskeçe arasındaki ovalara yerleşip hayvanlarını civardaki Rodop yaylalarına salmalarının yol açtığı rahatsızlık sebebiyle hıristiyan nüfusunu başka yerlere göçmüş olduğu söylenebilir. Nitekim XV. yüzyıl ortalarına ait bir tahrir göre (İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, nr. O.89), 1453-1455'te Gümülcine kazasının 1513'ü müslüman hânesi olmak üzere toplam 2020 hâne nüfusu vardı. Bunun da 334 hânesini Yörük grupları oluşturuyordu. Buranın yanındaki Karasu Ye-

nicesi'nin (Yenice-i Karasu / daha sonra İskeçe'nin kazası) 1528 tahririne göre nüfusu 3290 hâne müslüman, 2029 hâne hıristiyandan ibaret olup müslüman nüfusun 695 hânesini Yörükler teşkil ediyordu. 1453-1455 tahririnin Daridere'deki II. Murad Vakfı ile ilgili kısımlarının da dahil olduğu bir bölümün kaybolması, bölgenin bu dönemdeki durumunu aydınlatmayı güçleştirmektedir.

Daridere ve yöresiyle ilgili ilk sağlam bilgiler 1516 tarihli *Tahrir Defteri*'nde yer almaktadır (BA, TD, nr. 70). Burada Edirne Muradiye Vakfı'na bağlı olarak Buru gölünün kuzey kıyısında, Bizans dönemine ait bir kalesi de bulunan (eski ismi Peritheorion) Buru kasabası zikredilmektedir. Buru kasabasının hem ovalık hem de daha kuzeydeki dağlık bölgede çok geniş toprağı bulunmaktadı. Bütün bu topraklar vakfa ait olup buralarda yerleşim çok seyrek. Defterde adı geçen köylerin birçoğu ya kaybolmuştur veya tam olarak tesbiti yapılamamaktadır. Burada ayrıca geç dönemdeki Daridere kazasının önemli yerleşme bölgelerinin isimlerine rastlanmakta ve bunlar hızla gelişen ve iskân edilen yerler olarak görülmektedir. Bu kısmen XVI. yüzyıldaki nüfus artışı dolayısıyla halkın yeni yerleşim birimleri araması, kısmen de vakıf idaresinin gelirlerini arttırmak amacıyla iskân ve kolonizasyonu teşvik etmesinden kaynaklanmıştır. 1516'da burası defterde Daridere veya Sâdikdere adıyla geçmekte olup Belovidovo adı hiç zikredilmemektedir. Bu sırada Daridere on iki müslüman, yirmi sekiz hıristiyan hâne, yani yaklaşık 200 kişilik nüfusuyla bölgenin en geniş yeri idi. Daridere XVI. yüzyıl boyunca nüfusu giderek artan bir kasaba durumundaydı. 1528'de on beş hâne müslüman, otuz dokuz hâne gayri müslim (yaklaşık 260-270 kişi), 1558'de otuz sekiz hâne müslüman, altmış hâne hıristiyan (yaklaşık 490-500), 1590'da otuz sekiz hâne müslüman, 150 hâne hıristiyan (yaklaşık 940-950) nüfusa sahipti. Ayrıca civardaki köylerde giderek nüfusu fazlalaşan iskân birimleri durumuna geliyordu (bk. Tablo). Buna göre köylerin çoğunun gelişmesi normal büyümeden çok daha hızlı olmuştur. Özellikle 1558 tarihli tahrirden, müslüman iskânının geniş ölçüde şimdi Yunanistan'a ait bulunan Ege ovalarında meydana geldiği anlaşılmaktadır. Bölgedeki hemen bütün hıristiyanlar ya Osmanlı ordusunda hizmet eden voynuklardı veya madencilerdi. XVI. yüzyıl bo-

yunca müslüman ve hıristiyan cemaatlerin her ikisi de aynı hızla büyüdü, birinin diğerine oranı hep aynı kaldı, ihtidâların herhangi bir rolü olmadı. 1558'de müslümanların % 3,8'lik, 1590'da ise % 3,2'lik kısmı daha önceki ihtidâlara dayanmaktaydı.

XVII ve XVIII. yüzyıllarda şehrin ve bölgenin nüfusu büyümeye devam etti ve bu dönemde hıristiyanlar arasında yer yer ihtidâlar meydana geldi. Bu tedricî gelişme cizye ve avâz defterleri yardımıyla takip edilebilmektedir. Bazı köylerde müslüman mühtediler dil bakımından da Türkçe'yi benimsemişler, diğerleri Bulgarca konuşmayı sürdürmüşlerdi. Bu sonuncular Pomak olarak bilinmektedir. Türkçe yer ismi taşıyan ve Yörük menşeli olan öbür köylerde bugün Bulgarca konuşulmaktadır.

Özellikle XIX. yüzyılda bölgede çok sayıda yeni ve küçük köy ve mahalle ortaya çıktı. Ekilebilir arazinin çok sınırlı olması dağınık yerleşmeye yol açtı. Daridere'den batıda Nevrekop'a (Goce Delçev) kadar Bulgaristan'ın bütün güney sahil bölgesini kaplayan ve Pomakluk denilen yerin doğusunda bulunan bu dağlık bölge için eski seyahatnâmelerde bilgi yoktur. Şehir ve kaza hakkında 1310 (1892-93) tarihli *Edirne Vilâyeti Salnâmesi* bir fikir vermektedir (s. 477-481). O sırada şehrin 622 hâne olduğu, iki cami, iki medrese ve iki tekkeye sahip bulunduğu belirtilmektedir. Bu tekkelerden biri Rifâiyye tarikatına ait olup Orta İslâm mahallesinde Şeyh Hâfız Ali Efendi tarafından inşa edilmiş, ikincisi ise Hacı mahallesinde Şeyh Hacı Ahmed Efendi tarafından yaptırılmıştır. Camileri kimin yaptırdığı hakkında bilgi yoktur. Daridere kazasında bu dönemde 752'si hıristiyan hânesi olmak üzere toplam 20.600 kişi yaşamaktaydı. Bu küçük hıristiyan cemaatinin iki kilisesi ve bir sıbyan mektebi bulunmakta, ayrıca bunlar mecliste, ticaret odasında, ziraat bankasında ve yarı hıristiyanlardan oluşturulan belediye meclisinde temsil edilmekteydi. Daridere kazasında toplam kırk dokuz cami ve mescid, altı medrese ve iki kilise vardı. Bulgar kaynakları da bölgede çok gelişmiş aba dokuma sanayiinden, el sanatları, sığır yetiştiriciliği ve ticaretten bahsetmektedir. Bu durum, bugün 100 kadarı restore edilip koruma altına alınan zengin evlerinden kolayca anlaşılmaktadır. Şehirdeki iki âbidevî kilise ise hıristiyan cemaatinin refah durumuna şahitlik eder. Bunlar süslü duvar tablo-

DARİDERE

KÖYLER	1516		1528		1558		1590		1920
	Müslüman	Gayri müslim	Müslüman	Gayri müslim	Müslüman	Gayri müslim	Müslüman	Gayri müslim	Müslüman ve Gayri müslim
AKPINAR (Bjal Izvor)	2	12	3	39	1	44	14	76	220
ARDINC (Maglis'ta)	---	---	---	---	0	4	5	40	41
ÇATAK (Preseka)	9	0	18	0	108	0	130	0	62
DARİDERE (Zlatograd)	12	28	15	39	38	60	38	150	734
GÖLCİK (Gen. Gešev)	mezra	---	mezra	---	0	21	0	28	40
GÖNÜLLÜ (Pripek)	---	---	---	---	---	---	23	0	88
ELMALI (Melivja)	26	5	49	4	84	0	148	0	---
İLİCA (kato Therna)	---	---	---	---	3	2	6	30	---
İLYASCA (Starcevo)	---	---	---	---	4	0	14	0	134
ŞAHİN (Ekhinov)	---	---	---	---	34	0	72	0	---
SARIYAR (Kidaris)	---	---	---	---	9	0	28	0	---
SENİKOVA	---	---	---	---	11	0	36	0	---
SOĞUÇUK (Potiskion)	---	---	---	---	---	---	64	0	---
UÇURLU VİRAN (Kalitichon)	---	---	---	---	0	38	3	91	---
UZUNDERE (Nedelino)	---	---	9	22	44	50	71	59	369
YENİCE (Bukovo)	---	---	---	---	0	13	8	6	96
TOPLAM	49	45	94	104	336	232	530	480	---

Darıdere kazasına bağlı önemli yerleşim merkezlerinin hâne hesabıyla (müslüman ve gayri müslim) nüfus durumu (BA, TD, 70 [1516]; TD, 167 [1528]; TD, 311 [1558]; Vakıf Defteri, Konya İl Halk Ktp., F. N. Uzluk Bölümü, nr. 7108 [1590]; Dictionnaire des Localites, [1920])

ları ve ikonlara sahip olan 1832 tarihli Meryem ve 1871 tarihli Saint George kiliseleridir.

1877-1878 kışında Darıdere, General Çereven kumandasındaki Rus ordusu tarafından kısa bir süre işgal edildi. Balkan savaşlarından sonra Bükreş Antlaşması imzalanırken Bulgaristan'a dahil edildi; eski kazanın güney kısmı Elmalı, İlica ve özellikle tarihî eserleri, cami ve medreseleriyle Şahin Yunanistan'a bırakıldı. Bu kısım o zamandan beri kapalı bir askerî bölge durumundadır. Bulgarca konuşan müslüman ahali Pomaklar ise bölgenin Lozan Barış Antlaşması'nda mübâdele kapsamına alınmamış olması sebebiyle yerlerinde kaldılar. 1913'ten sonra Darıdere kazasının bir kısmı kuvvetli bir Bulgarlaştırma kampanyasına sah-

ne oldu. Bunda sözü edilen tarihî not defterindeki bilgiler ve diğer sahte tarihler önemli rol oynamıştır. Bu faaliyetlerin bir parçası olarak 1934'te, birçok Türkçe yer adı da dahil olmak üzere bütün tarihî isimler Bulgarlaştırıldı. Sınırın diğer yakasında Yunanlılar da aynı uygulamayı yaptılar. 1985'te Jivkov idaresinin zorla Bulgarlaştırma kampanyasının bir parçası olarak Zlatograd bölgesinin komünist valisi mevcut bütün camileri ve hatta mezarlıkları imha etti. Köylerde ancak 1990'dan sonra İslâmî hayat yeniden canlanmaya başladı. Eskiye oranla daha az müslümanın yaşadığı şehirde henüz hiçbir cami inşa edilmemiştir (1992). 1978 sayımlarına göre burada 8142 kişi yaşamaktaydı.

BİBLİYOGRAFYA :

Dictionnaire des Localites, Sofia 1924; BA, TD, nr. 70, 167, 311; *Tahrir Defteri*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, nr. O. 89; *Vakıf Defteri* (Edirne Sultan Murad İmaret), Konya İl Halk Ktp., Feridun Nafiz Uzluk, nr. 7108; *Edirne Vilâyeti Salnâmesi*, Edirne 1310, s. 477-481; Z. Çankov, *Geografski Rečnik na Bâlgarija*, Sofia 1939, s. 160-161; Gök-bilgin, *Edirne ve Paşa Livâsi*, s. 208-210; D. Angelov, "Padane na Rodopskata oblast pod Osmanska vlast", *Iz Minaloto na Bâlgarite mohamedani v Rodopite*, Sofia 1958, s. 31-39; C. Asdrachas, *La Région des Rhodopes au XIIIe et XIVe Siècles. Etude de Geographie Historique*, Athen 1976, s. 98-104; V. Načev – N. Femandžiev, *Pisahme da se zna, Pripiski i Letopisi*, Sofia 1984, s. 283-286 ve 380; Sonja Georgieva, "Srednovekovni nekropoli v Rodopite", *Rodopski Sbornik*, I, Sofia 1965, s. 129-168; Georgi Hristov, "Hristianski elementi v Rodopskata toponimija", a.e., I (1965), s. 229-241; Ekaterina Manova, "Srednovekovni nekropoli kraj Zlatograd", a.e., II (1969), s. 213-225; G. Hristov, "Toponimijata na Obština Bjal Izvor – Ak Bunar", a.e., IV (1976), s. 245-312; *Enciklopedija na Bâlgarija*, Sofia 1982, II, 743.

MACHIEL KIEL

DARİBE

(bk. VERGİ).

DÂRİMÎ, Abdullah b. Abdurrahman

(عبدالله بن عبد الرحمن الدارمی)

Ebû Muhammed Abdullâh
b. Abdirrahmân b. el-Fazl ed-Dârimî
(ö. 255/869)

es-Sünen adlı eseriyle tanınan
hadis, tefsir ve fıkıh âlimi.

181'de (797-98) doğdu. Semerkantlı olup Temîm kabilesinin Dârim koluna mensuptur. Zâhidlerin çokça bulunduğu bir çevrede yetişti. Hadis öğrenimi

için Hicaz, Mısır, Şam, Irak, Kûfe ve Horasan gibi ilim merkezlerini dolaştı. Nadr b. Şümeyl, Yezid b. Hârûn, Hâlid b. Mahled, Muhammed b. Selâm el-Bîkendî, Af-fân b. Müslim vb. âlimlerden ilim tahsil etti. Daha sonra Bağdat'a gidip orada hadis rivayet etti. Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, Ebû Zûr'a, Ebû Hâtim, Bakî b. Mahled gibi meşhur âlimler öğrencileri arasında yer aldı. Buhârî *el-Câmi' u's-şâhîh* dışındaki eserlerinde, Müslim *el-Câmi' u's-şâhîh*'inde, Ebû Dâvûd ve Tirmizî sünenlerinde, Nesâî ise *es-Sünen* dışındaki eserlerinde ondan hadis rivayet etmişlerdir. Sade ve zâhidâne bir hayat yaşayan Dârimî sultanın ısrarı üzerine Semarkant kadılığı görevini kabul etmişse de bir defa hüküm verdikten sonra kadılıktan ayrılmıştır. 8 Zilhicce 255 (17 Kasım 869) tarihinde Merv'de vefat eden Dârimî bir gün sonra cumaya rastlayan arefe günü defnedildi.

Dârimî son derece zeki, yumuşak huylu, güvenilir bir kimse idi. Ahmed b. Hanbel onun kanaatkârlığını anlatırken, "Ona servetler sunuldu, fakat iltifat etmedi" derdi. Tefsir ve fıkıh sahasında da otorite olmakla beraber daha çok hadis ilmindeki geniş bilgisi ve titizliğiyle tanınmış, hicrî III. yüzyılda hadis ilminin merkezi haline gelen Horasan bölgesinde yetişen âlimlerin önde gelenlerinden biri olmuştur. Mısır ve Şam gibi bölgelerde çağdaşı olan Buhârî'nin henüz bilinmediği sıralarda o tanınmaktaydı. Dârimî *cerh ve ta'dîl** ilminde de görüşüne itibar edilen bir âlim olup Ahmed b. Hanbel ile Ebû Hâtim er-Râzî onun hadis tenkidi konusunda otorite olduğunu ifade etmişlerdir. Nitekim Ahmed b. Hanbel Dârimî'nin görüşüne uyarak Yahyâ el-Himmânî'den rivayeti terketmiştir. Tirmizî de *es-Sünen*'inde yer alan *cerh ve ta'dîl* ile ilgili bilgilerin bir kısmını Dârimî'den aldığını belirtmiştir. Böylece gerek hadis öğretimi faaliyetleriyle, gerekse kitap telifi çalışmalarıyla hadis ilminin Semerkant'ta yayılmasında ve bu ilimle ilgili bazı yanlış bilgilerin düzeltilmesinde onun büyük hizmeti geçmiştir. Zamanın önemli siyasî ve itikadî meselesi haline gelen *halku'l-Kur'an** konusunda Dârimî de sorguya çekilmiş, fakat herhangi bir cevap vermemişti. Dârimî'nin Hanbelî olduğu ileri sürülmüşse de *es-Sünen*'inde bazı hadislerden sonra belirttiği görüşlerinden onun herhangi bir mezhebe bağlı olmayan bir müctehid olduğu anlaşılmaktadır.